

Leszek Waga*
Poland

Pojęcie interdyscyplinarności w pracy socjalnej. Integrująca rola pedagogiki w budowaniu teorii pracy socjalnej

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja obecności pojęć: interdyscyplinarności, wielodyscyplinarności i heterogeniczności w tekstach naukowych z zakresu pracy socjalnej, porównanie statusu metodologicznego pedagogiki społecznej i pracy socjalnej jako obszarów wiedzy naukowej tworzonej także dzięki badaniom interdyscyplinarnym oraz zaproponowanie postulatu nadrzędności pedagogicznej perspektywy epistemologicznej i metodologicznej w budowaniu teoretycznych podstaw pracy socjalnej. Wskazano, że pedagogika społeczna, zarówno w aspekcie historycznym, instytucjonalnym, jak i przedmiotowym, treściowym, jest ściśle związana z podstawami pracy socjalnej. Uwzględniając zakres zagadnień analizowanych przez pracę socjalną oraz jej uwarunkowania metodologiczne i historyczne, zaproponowano uporządkowany sposób rozumienia pojęcia interdyscyplinarności pracy socjalnej oraz ułożenie jej w obszarze pedagogiki społecznej, nazywając proces tego ułożenia subdyscyplinarnością pracy socjalnej. Podejmowane w artykule problemy mają charakter metateoretyczny i metametodologiczny, a głównym źródłem prowadzonych badań są teksty z zakresu podstaw pedagogiki i pracy socjalnej.

Słowa kluczowe: teoretyczne podstawy pracy socjalnej, pedagogika społeczna, interdyscyplinarność, heterogeniczność pracy socjalnej, dyscyplinarnizacja pracy socjalnej

Summary

**The Concept of Interdisciplinarity in Social Work.
The Integrative Role of Pedagogy in Building of the Theory
of Social Work**

The aim of the article is to show the presence of the concepts of interdisciplinarity, multidisciplinary and hete-

rogenicity in scientific texts in the field of social work, to compare the methodological status of social pedagogy and social work as areas of scientific knowledge also created thanks to interdisciplinary research, and to propose the postulate of the superiority of the pedagogical epistemological and methodological perspective in building theoretical foundations. social work. It was pointed out that social pedagogy, both in the historical, institutional and subject and content aspects, is closely related to the basics of social work. Taking into account the scope of issues analyzed by social work and its methodological and historical conditions, a structured way of understanding the concept of interdisciplinarity of social work and locating it in the area of social pedagogy was proposed, calling the process of this location subdisciplinization of social work. The problems discussed in the article are of a meta-theoretical and meta-methodological nature, and the main source of the research are texts on the basics of pedagogy and social work.

Keywords: theoretical foundations of social work, social pedagogy, interdisciplinarity, heterogeneity of social work, disciplinization of social work

Rozważania dotyczące funkcjonowania pojęcia interdyscyplinarności w obszarze pracy socjalnej oraz integrującej roli pedagogiki w budowaniu jej teoretycznych podstaw odnoszą się do problemu badawczego, który – posługując się określeniami Stanisława Palki – mieści się w grupie *problemów metateoretycznych i metametodologicznych*. Jest to problem metateoretyczny, gdyż źródłem do jego rozwiązania poszukuje się

* Leszek Waga, doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, Opole, Uniwersytet Opolski, ORCID: ID: <https://orcid.org/0000-0002-2159-5950>, e-mail: lwaga@uni.opole.pl.

nie tylko w obrębie przedmiotowej dyscypliny, ale także w obrębie badań nad daną dyscypliną, a jednocześnie jest to problem metametodologiczny, ponieważ przedmiotem analiz są metodologie konkretnych dyscyplin (Palka, 1986, s. 16; 2006, s. 21–27).

Artykuł składa się z trzech części. Pierwszą część będą stanowiły opisy rozumienia pojęcia interdyscyplinarności występujące w tekstach naukowych z zakresu pracy socjalnej. W drugiej części zostanie zaprezentowane zjawisko, które można byłoby nazwać *kolonizowaniem* tradycyjnych obszarów badawczych pracy socjalnej rozumianej jako część pedagogiki społecznej przez inne dyscypliny naukowe i decyzje administracyjne. W ostatniej części będzie zaproponowana koncepcja nadrzędności pedagogicznej perspektywy epistemologicznej i metodologicznej w budowaniu wiedzy z zakresu pracy socjalnej. Wspomniana nadrzędność będzie wykazana za pomocą metateoretycznej analizy porównawczej podstaw pedagogiki i pracy socjalnej. Zwieńczeniem rozważań będzie propozycja rozumienia interdyscyplinarności w pracy socjalnej wraz z wynikającymi z niej konsekwencjami dla statusu metodologicznego teoretycznych podstaw pracy socjalnej.

1. Rozumienie pojęcia interdyscyplinarności w tekstach naukowych z zakresu pracy socjalnej

Analizując rozwój pracy socjalnej, Ewa Kantowicz opracowała tak zwaną *mapę* jej współczesnych paradygmatów. Ilustruje ona rozwój tejże pracy w trzech kierunkach, w zależności od pojmowania samego terminu „praca socjalna”. Po pierwsze, jeżeli przyjmiemy się, że praca socjalna jest działalnością społeczną, to proces jej rozwoju określa się pojęciem *instytucjonalizacji*. Po drugie, jeżeli pracę tę pojmujemy jako profesję, czyli wykonywany zawód, to proces jej rozwoju jest nazwany *akademizacją*. Wreszcie, po trzecie, jeżeli praca socjalna traktowana jest jako nauka, to jej rozwój warunkuje proces *dyscyplinaryzacji* (Kantowicz, 2008, s. 100). Ze względu na podjęty w tym opracowaniu problem badawczy, szczególnego znaczenia nabiera trzeci z opisywanych procesów.

Dyscyplinaryzacja oznacza proces powstawania osobnej dyscypliny naukowej jako metodologicznie wyodrębnionej nauki o własnym materialnym i for-

malnym przedmiocie badań, wyróżnionej problematyce, zadaniach (celach) i metodach (Bronk, 2003, s. 47–48, 54). Oczywistym jest fakt, że tak powstającą dziedzinę wiedzy naukowej odnoszącej się do ludzkiej *praxis* poprzedza uprzednio istniejąca działalność oraz budowana na jej podstawie wiedza potoczna. Zanim bowiem powstawały opracowania naukowe, realizowano w przeróżnych formach działalność wychowawczą i pomocową, a dopiero potem tworzono twierdzenia potoczne i zweryfikowane tezy naukowe (Nowak, 2008b, s. 19–39).

Odróżniając jednak samą działalność praktyczną od wiedzy naukowej na jej temat, Zygmunt Wiatrowski stwierdził, że w przypadku pracy socjalnej istnienie nazwy „praca socjalna” nie upoważnia jeszcze do tworzenia nowej subdyscypliny naukowej, gdyż nazwa ta informuje przede wszystkim o czynnościach, działaniach i praktyce. Zaproponował zatem, aby ten zakres wiedzy określać nazwą „teoria pracy socjalnej” (Wiatrowski, 2007, s. 195–196; por. Sałustowicz, 2003).

Dodatkowo pojmując pracę socjalną w kategoriach dyscypliny należałoby wykazać, że wyemancypowała się ona z innych nauk, spełniając kryteria rzeczowe i instytucjonalne wyłaniania się nowej dyscypliny naukowej. Kryteriami rzeczowymi są już wspomniane: posiadanie przedmiotu materialnego i własnego specyficznego przedmiotu formalnego, wyodrębniona charakterystyczna problematyka badawcza, odrębne zadania i cele oraz metody badań i aparatura pojęciowa. Z kolei do kryteriów instytucjonalnych zalicza się funkcjonowanie placówek naukowo-badawczych w danym obszarze wiedzy oraz istnienie instytucji kształcenia akademickiego (Kamiński, 1992, s. 253).

Posługując się *mapą współczesnych paradygmatów pracy socjalnej* można stwierdzić, że kryteria rzeczowe odnoszą się w ścisłym sensie do procesu dyscyplinaryzacji, natomiast kryteria instytucjonalne do procesów instytucjonalizacji i akademizacji.

Jednakże obok perspektywy pozwalającej dostrzec w pracy socjalnej odrębną dyscyplinę, zauważa się często postulat jej interdyscyplinarnego ujmowania. Tę interdyscyplinarności rozumie się dwojako. Po pierwsze, stwierdza się niejednokrotnie potrzebę badań interdyscyplinarnych w zakresie pracy socjalnej. Po drugie, postuluje się interdyscyplinarności znacznie głębiej rozumianą, odnoszącą się do samych teoretycznych podstaw pracy socjalnej.

To pierwsze znaczenie podkreśliła między innymi Anna Michalska, pisząc, że jednym z istotnych badań pracy socjalnej są badania nad pracą socjalną i badania interdyscyplinarne oraz badania uprawiane w ramach konkretnych dyscyplin, takich jak: pedagogika, socjologia, polityka społeczna, psychologia, prawo, filozofia, teologia, antropologia (Michalska, 2022, s. 36). Takie interdyscyplinarne podejście badawcze ma być argumentowane złożonością problematyki, którą podejmują badacze pracy socjalnej (Olubiński, 2004, s. 115).

Drugie pojęcie interdyscyplinarności odnosi się bezpośrednio do samych podstaw pracy socjalnej. Bywa ono wiązane z zagadnieniem wielodyscyplinarności lub heterogeniczności. Zdaniem E. Kantowicz wielodyscyplinarność ta wynika z faktu, że podstawy pracy socjalnej, stanowiąc dyscyplinę praktyczną, są powiązane z dorobkiem wielu różnych nauk, budując własne rozwiązania oraz odrębną, specyficzną bazę metodologiczną i procedury badawcze. Do wspomnianych nauk zalicza się: socjologię, pedagogikę społeczną, psychologię, antropologię, politykę społeczną, psychiatrię, medycynę, higienę, ekologię, ekonomię i prakseologię. Są one wykorzystywane przy budowie teoretycznych ram działań społecznych (Kantowicz, 2008, s. 63; zob. Babbie, 2008, s. 101; Olubiński 2004, s. 116; 2007b, s. 255), jakkolwiek stan ten nie ułatwia budowania spójnej nauki o pracy socjalnej (Szmagałski, 2003, s. 64). Przyjmując więc, że pedagogika, socjologia, psychologia czy polityka społeczna stanowią bezpośrednie źródło informacji dla pracy socjalnej, można założyć tezę o jej heterogeniczności (Wagner, 1998, s. 455–462).

Wydaje się jednak, że tej heterogeniczności nie należałoby rozumieć w ten sposób, jakoby wskazane cztery dyscypliny, stanowiąc bazę dla teoretycznych podstaw pracy socjalnej, budowały wiedzę naukową niezależnie od siebie, gdyż twierdzenia o pracy socjalnej rozumianej jako działalność mogą być tworzone także dzięki dynamizmowi istniejącemu w relacjach pomiędzy tymi dyscyplinami. W tym miejscu pojawia się jednak problem na płaszczyźnie metateoretycznej, ponieważ z formalnego punktu widzenia nie można mówić o procesie dyscyplinaryzacji pracy socjalnej i jednocześnie podkreślać jej wielodyscyplinarność, zwłaszcza że autorzy (Kantowicz, 2008, s. 63; Olubiński, 2007b, s. 254–255) podejmujący kwestie metodologicznych podstaw pracy socjalnej,

piszą nie tyle o interdyscyplinarności czy wielodyscyplinarności badań w zakresie pracy socjalnej, ile wprost o interdyscyplinarności i wielodyscyplinarności samej pracy socjalnej. Jeżeli zatem praca socjalna bazuje na kilku dyscyplinach wiedzy jako swoim źródle (a wszystkie one, nawet jeśli posiadały ten sam przedmiot materialny, to jednak z definicji muszą charakteryzować się odmiennymi przedmiotami formalnymi), to oznacza, że sama nie może stanowić odrębnej dyscypliny. Tworzenie jednej dyscypliny w postaci pracy socjalnej jest tu uniemożliwione przez istnienie niejednorodnego przedmiotu formalnego. Zatem należałoby albo zrezygnować z tezy o heterogeniczności pracy socjalnej na rzecz twierdzeń o jej dyscyplinaryzacji, albo odwrotnie – odrzucić postulat jej dyscyplinaryzacji na rzecz idei heterogeniczności (Waga, 2012, s. 107).

2. Kolonizowanie tradycyjnych obszarów pracy socjalnej przez inne dyscypliny

Kwestie dyscyplinaryzacji względnie heterogeniczności pracy socjalnej są uwikłane w zjawisko *kolonizowania* tradycyjnych obszarów badawczych pracy socjalnej rozumianej jako część pedagogiki społecznej przez inne dyscypliny naukowe i decyzje administracyjne. W niniejszych analizach pod pojęciem „kolonizowania” rozumie się proces dokonujący się w obszarze nauki, polegający na wchłanianiu przez inne dyscypliny (różne od pedagogiki społecznej) całości wiedzy budowanej do tej pory w zakresie pracy socjalnej. Jest to swoiste zjawisko polegające na przyłączeniu dotychczasowego dorobku pracy socjalnej do określonej dyscypliny innej niż pedagogika. Przyczyną takiego przyłączenia są albo procesy immanentne, tkwiące w samej istocie nauki, albo też czynniki zewnętrzne, związane między innymi z decyzjami administracyjnymi, zawierającymi nowe projekty klasyfikacji nauk. Tak rozumiana kolonizacja w konsekwencji przekreśla zarówno proces dyscyplinaryzacji pracy socjalnej, jak i nie uwydatnia jej heterogeniczności.

Omawiane zjawisko dostrzega się między innymi w rozstrzygnięciach administracyjnych lokujących pracę socjalną w socjologii. Rozstrzygnięcia te zostały zaproponowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. *Organisation for Economic*

Co-operation and Development – OECD), w dokumencie zatytułowanym *Revised Fields of Science and Technology* (dalej skrót: FOS). Stanowił on podstawę do utworzenia klasyfikacji wprowadzonej w Polsce dnia 1 października 2018 r. Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. Praca socjalna, obok (1) feminologii i badań nad płcią kulturową, (2) problemów społecznych, (3) nauki o rodzinie, została umieszczona w *problematyce społecznej*, która wraz z socjologią, demografią, antropologią i etnologią, tworzą dyscyplinę nazwaną socjologią (FOS, 2007, s. 10).

Innym przykładem jest kolonizowanie wiedzy z zakresu pracy socjalnej przez politykę społeczną, wywierającą ogromny wpływ na prawne regulacje działalności pracowników socjalnych (zob. Sałustowicz, 2007, s. 315–331). Wpływ ten jest tak duży, że w literaturze dokonuje się nawet rozróżnienia na formalne (biurokratyczne) działanie pracownika socjalnego i „czystą” pracę socjalną rozumianą jako pole: bezpośredniej realizacji pomocy, wsparcia, ewaluacji i efektywności działań (Michalska 2022, s. 44; Granosik, 2012). Przywołując rozstrzygnięcia zilustrowane w *mapie współczesnych paradygmatów pracy socjalnej* można przyjąć, że owo biurokratyczne działanie regulowane polityką społeczną związane jest z procesem akademizacji, natomiast wiedza z zakresu „czyste” pracy socjalnej – z procesem dyscyplinaryzacji.

Ważny wydaje się w tym miejscu apel o uwzględnienie przede wszystkim immanentnych dla nauki czynników jej rozwoju. Rozstrzygnięcia administracyjne są konieczne, ze względu na spójność w zakresie współpracy międzynarodowej w uprawianiu nauki czy też finansowania badań przez podmioty władzy, ale z drugiej strony, rozstrzygnięcia te nie mogą nie liczyć się z tradycją uprawiania określonego obszaru wiedzy. W kontekście polskim reprezentatywne jest zdanie Barbary Szatur-Jaworskiej, która powołując się na Helenę Radlińską, jednoznacznie stwierdziła, że „w polskiej tradycji naukowej teoria pracy socjalnej zaliczana jest do pedagogiki społecznej (Szatur-Jaworska, 1995, s. 111). Podobnie Andrzej Olubiński pisał, że osobliwą cechą polskiej pracy socjalnej jako dyscypliny, jest jej budowanie nie tyle na bazie teorii psychologicznych czy socjologicznych, ile bardziej

na twierdzeniach pedagogiki (Olubiński, 2004, s. 26). „Źródła teorii i praktyki pracy socjalnej w naszym kraju wiążą się z faktem, iż jej podstawy naukowe tworzyli pedagodzy społeczni” (Olubiński, 2007b, s. 206; por. Olubiński, 2004, s. 123).

Dlatego też niektórzy autorzy albo wysuwają postulaty, aby pracę socjalną włączyć znów do pedagogiki społecznej (Olubiński, 2004, s. 122–126; 2007b, s. 260–264), albo utożsamiają ze sobą te dwa obszary wiedzy (Wagner, 1998, s. 455–462; zob. również: Kamiński, 1982, s. 87; Olubiński 2004, s. 120–121; 2007a, s. 32; 2007b, s. 258–259), albo też wskazują na ich bardzo ścisłe związki (Wiatrowski, 2007, s. 195). „Praca socjalna wspomaga pedagogikę społeczną jako dyscyplinę zajmującą się profilaktyką w dziedzinie środowiskowych zagrożeń pomyślnego rozwoju człowieka oraz kompensacją braków występujących w wychowawczym oddziaływaniu środowiska. Natomiast pedagogika społeczna jako kierunek badający prawidłowości wychowawczego działania w środowisku, może wspomóc pracę socjalną w rozwiązywaniu jej dylematów związanych z procesem i celem wzmacniania możliwości sprawczych człowieka” (Szmagałski, 2007, s. 410–415; zob. Marynowicz-Hetka 2007, s. 357; Waga, 2012, s. 119).

3. Nadrzędności pedagogicznej perspektywy w budowaniu teoretycznych podstaw pracy socjalnej

Jeżeli w kontekście polskim można byłoby mówić o kolonizowaniu wiedzy z zakresu pracy socjalnej przez socjologię czy politykę, to inaczej przedstawia się sytuacja w relacjach z pedagogiką. Pedagogika bowiem nie kolonizuje wiedzy z obszaru pracy socjalnej, lecz – przeciwnie – praca socjalna raczej emancypuje się od pedagogiki.

Istnieją jednak przesłanki pozwalające zaproponować nadrzędność pedagogicznej perspektywy epistemologicznej i metodologicznej w budowaniu wiedzy z zakresu pracy socjalnej. Przesłanki te wynikają z podobieństw jakie zachodzą pomiędzy teoretycznymi podstawami pedagogiki i pracy socjalnej. Pewne wspólne cechy dotyczące statusu oraz podstaw tych nauk były niejednokrotnie przedmiotem analiz (zob. Waga, 2012).

Analizę porównawczą pedagogiki i pracy socjalnej można dokonać poprzez zbadanie podobieństw

między kryteriami rzeczowymi i instytucjonalnymi wyłaniania się nowej dyscypliny naukowej. W niniejszych analizach omówione zostaną: po pierwsze, pojęcie *pedagogiki*, w którym mieści się zarys celów pracy socjalnej, po drugie, ogólna charakterystyka przedmiotu badań obu obszarów wiedzy, po trzecie – ich wzajemne podobieństwo w strukturze celów, po czwarte – podobieństwo i wzajemne związki w zakresie instytucjonalizacji pedagogiki i pracy socjalnej oraz – po piąte – podobieństwo dotyczące samego statusu naukowego wiedzy uzyskiwanej w tych obszarach.

Wywodzący się z kultury helleńskiej termin *pedagogika* odwołuje się etymologicznie do czynności *prowadzenia dziecka (chłopca)*. Zakres semantyczny tego pojęcia zmieniał się na przestrzeni czasów. Dziś – jak doskonale wiadomo – zagadnienia podejmowane przez pedagogikę (również pedagogikę społeczną) odnoszą się nie tylko do *prowadzenia dziecka*, lecz także do ukierunkowywania, wspierania, prowadzenia tego wszystkiego, co jeszcze w człowieku jest dziecięce, co wymaga ukierunkowania na pełną dojrzałość, co domaga się rozwoju, potrzebuje wsparcia i wychowania... Nie sposób nie zauważyć, że działalność dzisiejszych pracowników socjalnych na rzecz jednostek, grup i społeczeństw jest umiejscowiona w tym rozszerzonym, rozumieniu słowa *pedagog*. Ponadto sens obu gałęzi wiedzy „nie polega tylko na trosce o osoby chore, ubogie, samotne, zaniedbane [czyli takie, które potrzebują *prowadzenia* – podkreślenie własne]. Obie interesują się również osobami zdrowymi, szczęśliwymi i żyjącymi w dostatku – w tym sensie, aby ci zdolni mogli służyć innym, aby upowszechniali oraz wprowadzali z życie wartości humanistyczne” (Olubiński, 2004, s. 124; zob. 2007b, s. 261; por. Waga, 2012, s. 110).

Podobieństwa między pedagogiką a pracą socjalną dotyczą także ich przedmiotu badań i problematyki badawczej. Złożoność i wielość praktyk pracy socjalnej wywołuje komplikacje przy identyfikacji jej przedmiotu. Praca socjalna odnosi się do: edukacji społecznej, opieki społecznej, opieki zdrowotnej, systemu ubezpieczeń społecznych, ochrony dziecka i zabezpieczenia pracowników na rynku pracy. Dlatego przedmiot badań pracy socjalnej łatwiej jest definiować przez pryzmat jej funkcji i zadań. Są nimi między innymi: niwelowanie deficytów funkcjonowania społeczeństwa, kreowanie zmian społecznych, a także odpowiadanie na oczekiwania i potrzeby społeczne

oraz zabezpieczenie przed wykluczeniem społecznym i umożliwienie uczestnictwa w życiu społecznym. Tym samym realizacja zadań pracy socjalnej spełnia funkcje: profilaktyczne, kompensacyjne, interwencyjne, promocyjne i refleksyjne (Kantowicz, 2008, s. 73–76; por. Waga 2012, s. 110).

Analogiczne rozważania nad materialnym i formalnym przedmiotem badań widoczne były i są również w pedagogice, w tym w pedagogice społecznej (Kunowski, 2000, s. 39–41; Tarnowski, 1993, s. 54; Nowak, 2000, s. 149–159; 2008a, s. 73–90; 2008b, s. 132–139; 2010, s. 15). Przedmiotem pedagogiki są aspekty uwzględniające przeszłość (na przykład powstałe deficyty), teraźniejszość (jak między innymi odpowiadanie na oczekiwania społeczne) oraz przyszłość (związane z profilaktyką). Sytuacja ta odpowiada analizom poświęconym przedmiotowi pedagogiki, którym jest zarówno *fakt dany* (obserwowalny w przeszłości bądź teraźniejszości, a następnie opisywany) i *fakt zadany* (postulowany na przyszłość stan rzeczy) (zob. Nowak, 2000, s. 150–153; por. Waga 2012, s. 110–111).

Mając na uwadze przedstawioną wyżej temporalną strukturę przedmiotu badań pedagogiki i pracy socjalnej, a także przedmiotowe, treściowe zakresy badanych problemów w obu obszarach wiedzy, niektórzy autorzy dopuszczają nawet możliwość utożsamienia przedmiotów formalnych pedagogiki społecznej i pracy socjalnej (Wagner, 1998, s. 458).

Podobieństwo między pedagogiką a pracą socjalną dostrzega się też w charakterystycznej strukturze ich celów badawczych, które podzielić można na (1) teoretyczne, (2) normatywno-aksjologiczne, względnie teleologiczne i (3) prakseologiczne, instrumentalne. Ujawnia się ona w niektórych subdyscyplinach pedagogicznych (zob. Piekarski, 1998, s. 532–534; Pytka, 2008, s. 12) oraz w pracy socjalnej. Jerzy Szmagałski pisząc na temat *zintegrowanego pluralizmu* reprezentowanego przez Sylwię Staub Bernasconi, wskazywał na następujące grupy celów podstaw pracy socjalnej: (1) cele teoretyczne: budowanie teorii oraz definiowanie problemów społecznych wraz z ich wyjaśnianiem (teoria pracy socjalnej), (2) cele teleologiczne – prezentacja norm i wartości działań społecznych (aksjologia pracy socjalnej) oraz (3) cele prakseologiczne – tworzenie zaleceń i metod dla profilaktyki i rozwiązywania problemów (metodyka pracy socjalnej) (Szmagałski, 2003, s. 68; por. Kantowicz, 2008, s. 66;

a także: Kamiński, 1992, s. 300–305; Nowak, 2000, s. 180–202; Waga 2012, s. 111–112).

Podobieństwa i wzajemne powiązania są widoczne i wydają się nawet oczywiste w aspekcie kryteriów instytucjonalnych wyłaniania się nowych dyscyplin. Zarówno w przypadku pedagogiki, jak i pracy socjalnej, kształtowanie wiedzy naukowej poprzedzone zostało tworzeniem wiedzy potocznej, powstałej w wyniku zbierania doświadczeń zdobywanych w praktyce wychowawczej czy pomocowej (Cichosz, 2007, s. 20–39; Kamiński, 1982, s. 9–33; Kantowicz, 2008, s. 92–96; Lepalczyk, 1995, s. 7–32; Marynowicz-Hetka, 2007, s. 205–218; Olubiński, 2004, s. 17–25; Radlińska, 1928; 1964, s. 429–437; Radwan-Pragłowski, Frysztański, 1998; Radziejewicz-Winnicki, 2008, s. 31–85; Szatur-Jaworska, 1995, s. 106–107; Wódz, 1998, s. 11–23; Wroczyński, 1979, s. 29–62).

Ponadto w wielu podręcznikach do pedagogiki społecznej poświęcało się i nadal poświęca zagadnieniom pracy socjalnej (Kamiński 1982; Olubiński, 2007b, s. 254–268; Radziejewicz-Winnicki, 2008, s. 86–125; Marynowicz-Hetka, 2007, s. 355–424; Sałustowicz, 2007, 315–331; Szatur-Jaworska, 1995, s. 106–122).

Wskazując na podobieństwa pomiędzy pedagogiką a pracą socjalną należałoby jeszcze uwzględnić ich wzajemne powiązania dotyczące samego charakteru tych nauk. Jak wskazano wcześniej, przy tworzeniu wiedzy z zakresu pracy socjalnej wykorzystywane były i są wyniki badań innych dyscyplin. Podobną sytuację obserwuje się w tworzeniu wiedzy pedagogicznej. Ponieważ przedmiotem pedagogiki jest specyficzna działalność człowieka, jaką jest wychowanie, a szerzej – sam człowiekiem, to, aby integralnie zrozumieć i wyjaśnić badany przedmiot, dyscyplina ta musi jest uwzględniać wyniki analiz innych nauk, szczególnie społecznych i humanistycznych (Kunowski, 2000, s. 49–62; Nowak, 2000, s. 110–126; Palka 2004; zob. także: Waga, 2012, s. 105).

Naukowe statusy obu obszarów wiedzy, pedagogiki (społecznej) i pracy socjalnej określa się mianem *in statu nascendi* (Frąckowiak, 2007, s. 111–124; Hamburger, 2006, s. 1–3; Marynowicz-Hetka, 2007, s. 26; Olubiński, 2004, 116; 2007b, s. 255). Ten metodologiczny model pedagogiki społecznej będącej *w stanie tworzenia*, pozwala z tym większą swobodą na przyłączenie do obszaru jej badań teoretycznych podstaw pracy socjalnej (Waga, 2012, s. 118).

Pytając o funkcjonowanie kategorii interdyscyplinarności w tekstach z zakresu pracy socjalnej, a także mając na uwadze powyższe rozważania dotyczące statusu metodologicznego pedagogiki (społecznej) i pracy socjalnej, autor tego artykułu proponuje następujące rozwiązania:

(1) utrzymanie metodologicznego i epistemologicznego postulatu badań interdyscyplinarnych w zakresie pracy socjalnej ze względu na złożoność problematyki dotyczącej praktycznego charakteru tej pracy, zwłaszcza, że badania te są konieczne, pożyteczne i nieustannie prowadzone;

(2) zrezygnowanie z mówienia o pracy socjalnej jako nauce interdyscyplinarnej, gdyż z formalnego punktu widzenia jest to sprzeczne z procesem jej dyscyplinaryzacji;

(3) zgodnie z tradycją uprawiania pracy socjalnej w warunkach polskich, większe włączanie pracy socjalnej w struktury pedagogiki, zwłaszcza pedagogiki społecznej, nie tylko w obszarze treściowym, merytorycznym, ale także w aspekcie instytucjonalnym, akademickim czy administracyjnym;

(4) przy jednoczesnym uwzględnieniu zarówno specyfiki teoretycznych podstaw pracy socjalnej względem pedagogiki społecznej, jak i wcześniejszego postulatu (3) merytoryczne, ale także pojęciowe zastąpienie nazwy *proces dyscyplinaryzacji pracy socjalnej*, terminem *subdyscyplinaryzacji pracy socjalnej* w obrębie dyscypliny jaką jest pedagogika.

Bibliografia

- Babbie, E. (2008). *Podstawy badań społecznych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bronk, A. (2003). Czy pedagogika jest nauką autonomiczną?. W M. Nowak, T. Ożóg, A. Rynio (red.), *W trosce o integralne wychowanie* (s. 47–76). Wydawnictwo KUL.
- Cichosz, M. (2007). Kształtowanie się dyscypliny – główne nurty polskiej pedagogiki społecznej w ujęciu historycznym. W E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 2 (s. 20–39). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Frąckowiak, T. (2007). Pedagogika społeczna – pytania o tożsamość i przyszłość. W E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 2 (s. 111–124). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Granosik M. (2012). „Mówię, jak jest, robię, co mi każą” – o interpretacyjnym rozdarciu współczesnego pracownika socjalnego. W M. Rymsza (red.),

- Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą społeczną a urzędem* (s. 187–201). Instytut Spraw Publicznych.
- Hamburger, F. (2006). Pedagogika społeczna. W B. Śliwowski (red.), *Pedagogika*. T. 3. *Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej* (s. 1–112). Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.
- Kamiński, A. (1982). *Funkcje pedagogiki społecznej. Praca socjalna i kulturalna*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kamiński, S. (1992). *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kantowicz, E. (2008). *Praca socjalna w Europie. Inspiracje teoretyczne i standardy kształcenia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Kunowski, S. (2000). *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Wydawnictwo Salezjańskie.
- Lepalczyk, I. (1995). Geneza i rozwój pedagogiki społecznej. W T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie* (s. 7–32). Wydawnictwo „Żak”.
- Marynowicz-Hetka, E. (2007). *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 1. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Michalska, A. (2022). Stare i nowe obszary w polskiej pracy socjalnej w badaniach i praktyce. *Praca Socjalna*, 4(37), 35–57. DOI: 10.5604/01.3001.0016.1857
- Nowak, M. (2000). *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*. Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Nowak, M. (2008a). Przedmiot pedagogiki w kontekście jej wyzwań i założeń. W K. Rubacha (red.), *Konceptualizacje przedmiotu badań pedagogiki* (s. 73–90). Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Nowak, M. (2008b). *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Nowak, M. (2010). Epistemologiczne, aksjologiczne i metodologiczne podstawy badań pedagogicznych. W S. Palka (red.), *Podstawy metodologii badań w pedagogice* (s. 15–28). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Olubiński, A. (2004). *Praca socjalna. Aspekty humanistyczne i pedagogiczne. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Olubiński, A. (2007a). O pedagogicznych aspektach pracy socjalnej. W K. Frysztacki, K. Piątek (red.), *Wielowymiarowość pracy socjalnej* (s. 31–38). Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Olubiński, A. (2007b). Praca socjalno-opiekuńcza i pedagogika społeczna. W E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 2 (s. 254–268). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2007). *Revised Fields of Science and Technology* [skrót: FOS]. <https://web-archiw.oeecd.org/2012-06-15/138575-38235147.pdf>
- Palka, S. (1986). Badawcze problemy pedagogiki. *Edukacja. Studia. Badania. Innowacje*, 2(14), 15–23.
- Palka, S. (2006). *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Palka, S. (red.). (2004). *Pogranicza pedagogiki i nauk pomocniczych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Piekarski, J. (1998). Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka – komentarze. W E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, E. Cyrańska (red.), *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy* (s. 523–537). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Pytko, L. (2008). *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
- Radlińska, H. (1928). *Szkoła pracy społecznej w Polsce*. Komitet Polski Międzynarodowej Konferencji Służby Społecznej.
- Radlińska, H. (1964). *Z dziejów pracy społecznej i oświatowej*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Radwan-Pragłowski, J., Frysztacki, K. (1998). *Społeczne dzieje pomocy człowiekowi: od filantropii greckiej do pracy socjalnej*. Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
- Radzewicz-Winnicki, A. (2008). *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Saustowicz, P. (2003). *Praca socjalna. Między dyscypliną a profesją*. „Śląsk”.
- Saustowicz, P. (2007). Polityka społeczna a pedagogika społeczna/praca socjalna z perspektywy historyczno-socjologicznej. W E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 2 (s. 315–331). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szatur-Jaworska, B. (1995). Teoretyczne podstawy pracy socjalnej. W T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie* (s. 106–122). Wydawnictwo „Żak”.
- Szmagałski, J. (2003). W europejskim kręgu inspiracji teoretycznych współczesnej pracy socjalnej. W E. Kantowicz, A. Olubiński (red.), *Działanie społeczne w pracy socjalnej na progu XXI wieku* (s. 63–72). Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Szmagałski, J. (2007). Metody pracy socjalnej w kontekście funkcji prakseologicznej pedagogiki społecznej. E. Marynowicz-Hetka. *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 1 (s. 410–415). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tarnowski, J. (1993). *Jak wychowywać?*. Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej.

- Waga, L. (2012). Analiza porównawcza podstaw metodologicznych pedagogiki i pracy socjalnej. W R. Skrzyński, E. Smółka, S. Konefał (red.), *U podstaw tożsamości pedagogiki. Wielowymiarowość – biografistyka – historia* (s. 103–121). Wydawnictwo KUL.
- Wagner, A. (1998). Debata o pracy socjalnej/pedagogice społecznej – reprezentujemy homogeniczny czy heterogeniczny paradygmat naukowy?. W E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, E. Cyrańska (red.), *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy* (s. 455–462). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wiatrowski, Z. (2007). Pedagogika społeczna a inne obszary wiedzy naukowej. W E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*. T. 2 (s. 189–201). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wódz, K. (1998). *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*. „Śląsk”.
- Wroczyński, R. (1979). *Pedagogika społeczna*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.